

# Bijzondere waardevermindering van vaste activa in de regelgeving

Ruud Vergoossen

**SAMENVATTING** In dit artikel wordt de regelgeving met betrekking tot de bijzondere waardevermindering van vaste activa besproken. Richtlijn 121 van de Raad voor de Jaarverslaggeving die over dit onderwerp gaat, wordt daarbij als uitgangspunt genomen. Deze richtlijn is gebaseerd op en grotendeels identiek aan IAS 36 van de International Accounting Standards Board. Ook komen in dit artikel de belangrijkste verschillen met de corresponderende Amerikaanse verslaggevingsregels aan de orde. Ondanks de gedetailleerde regelgeving blijft het bepalen van het moment waarop een bijzondere waardevermindering moet worden verantwoord en het vaststellen van de hoogte van een bijzondere waardevermindering vaak in hoge mate een subjectieve aangelegenheid (*highly judgemental*).

## 1 Inleiding

Bijzondere waardevermindering of *impairment* van vaste activa komt in de externe financiële verslaggeving steeds vaker voor. Dit is niet alleen een gevolg van de over het algemeen minder florissante vooruitzichten waarmee het bedrijfsleven wordt geconfronteerd, maar hangt vooral ook samen met (aankomende) wijzigingen in de regelgeving voor de externe financiële verslaggeving. Deze regelgeving evolueert steeds meer in een richting waarbij balansposten worden gewaardeerd tegen reële waarde (*fair value accounting*) in plaats van tegen historische kostprijs of nominale waarde<sup>1</sup>. In een systeem van waardering tegen reële waarde is er geen sprake van systematische afschrij-

vingen, maar wordt periodiek getoetst of de boekwaarde ten minste gelijk is aan de zogenaamde realiseerbare waarde (*impairment-test*). Alleen wanneer dat laatste niet het geval is, vindt ten laste van de winst- en verliesrekening afwaardering naar de lagere realiseerbare waarde plaats.

In dit artikel staat de regelgeving centraal die in acht moet worden genomen bij bijzondere waardeverminderingen. Uit de bespreking van de regelgeving zal blijken dat – ondanks de grote mate van detail – het bepalen van het moment en het vaststellen van de omvang van een bijzondere waardevermindering vaak subjectief is. Uitgangspunt bij de bespreking is Richtlijn 121, 'Bijzondere waardevermindering van vaste activa', van de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ). Deze richtlijn is grotendeels identiek aan IAS 36, '*Impairment of assets*', van de International Accounting Standards Board (IASB) en is van kracht vanaf de jaarrekening 2001.

Achtereenvolgens komen aan de orde: de begripsbepaling, het onderkennen van bijzondere waardeverminderingen, de bepaling van de realiseerbare waarde, het verantwoorden en het terugnemen van een bijzonder waardeverminderingverlies, en het vaststellen van een bijzondere waardevermindering op het niveau van de kasstroomgenererende eenheid (paragraaf 2 tot en met 6). Daarnaast wordt aandacht besteed aan de in maart 2004 door de IASB gepubliceerde International Financial Reporting Standard 3 (IFRS 3), '*Business Combinations*', die ook wijzigingen in IAS 36 impliceert en passeren de belangrijkste verschillen met de corresponderende United States Generally Accepted Accounting Principles (US GAAP) de revue (paragraaf 7 en 8). Het artikel wordt afgesloten met enkele concluderende opmerkingen (paragraaf 9).

## 2 Begripsbepaling

Doorgaans worden immateriële en materiële vaste activa systematisch afgeschreven over de vooraf

Prof. Dr. R.G.A. Vergoossen RA is voorzitter van het directoraat Vaktechniek van Ernst & Young Accountants en als hoogleraar Internationale Externe Berichtgeving verbonden aan de Universiteit Maastricht.

geschatte economische levensduur. Daarnaast kunnen zich bijzondere waardeverminderingen voordoen. Hiervan is sprake wanneer de realiseerbare waarde van het actief lager is dan de boekwaarde. Daarbij is de realiseerbare waarde de hoogste van de (directe) opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde (indirecte opbrengstwaarde). In het algemeen zal de indirecte opbrengstwaarde de hoogste zijn, omdat anders het voortgezette gebruik van het actief economisch niet rationeel is. Bijzondere waardeverminderingen kunnen zich (uiteraard) ook voordoen bij immateriële en materiële vaste activa waarop niet systematisch wordt afgeschreven, alsmede bij financiële vaste activa.

De Nederlandse wet (artikel 2:387.4 BW) zegt over (bijzondere) waardeverminderingen het volgende: 'Bij de waardering van de vaste activa wordt rekening gehouden met een vermindering van hun waarde, indien deze naar verwachting duurzaam is. Bij de waardering van financiële vaste activa mag in ieder geval met op de balansdatum opgetreden waardevermindering rekening worden gehouden.' Bij financiële vaste activa mag dus ook een waardevermindering worden verantwoord die niet duurzaam van aard is. Het duurzaamheidscriterium speelt ook geen rol in RJ 121 bij de waardering van immateriële en materiële vaste activa. RJ 121 stelt namelijk dat een bijzondere waardevermindering dient te worden doorgevoerd indien sprake is van een realiseerbare waarde die lager is dan de boekwaarde.

In het kader van bijzondere waardeverminderingen kan een drietal fasen worden onderscheiden:

- beoordelen of er aanwijzingen zijn voor een bijzondere waardevermindering (paragraaf 3);
- indien deze aanwijzingen er zijn of wanneer verplicht moet worden getoetst of er sprake is van een bijzondere waardevermindering; bepalen van de realiseerbare waarde (paragraaf 4);
- verantwoorden en – in voorkomende gevallen – terugnemen van het bijzondere waardevermindering-verlies (paragraaf 5).

Hierna wordt op deze drie fasen nader ingegaan.

### 3 Onderkennen bijzondere waardeverminderingen

Op grond van RJ 121.202 moet een onderneming op iedere balansdatum beoordelen of er aanwijzingen zijn dat een actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Daarbij moet de onderneming een aantal externe en interne indicaties

betrekken. RJ 121.203 noemt de volgende externe indicaties:

- de marktwaarde van het actief is aanzienlijk sneller gedaald dan uit het verloop van de tijd of uit normaal gebruik van het actief zou voortvloeien;
- in de marktomstandigheden of in de omgevingsfactoren van de onderneming hebben zich belangrijke wijzigingen met een nadelig effect voorgedaan of zullen zich in de nabije toekomst voordoen;
- markttrentes of andere marktrentabiliteitseisen op investeringen zijn gestegen met invloed op de disconteringsvoet en daarmee de realiseerbare waarde;
- de boekwaarde van de onderneming is hoger dan haar marktwaarde.

Daarnaast noemt RJ 121.203 de volgende interne indicaties:

- er zijn aanwijzingen van economische veroudering of beschadiging van het actief;
- in het gebruik van het actief hebben zich belangrijke wijzigingen met een nadelig effect voor de onderneming voorgedaan of zullen zich in de nabije toekomst voordoen, waaronder het beëindigen of reorganiseren van het bedrijfsonderdeel waartoe het actief behoort of het vervroegd afstoten van het actief;
- er zijn aanwijzingen dat de economische prestaties van het actief beduidend minder zijn of zullen zijn dan verwacht.

Als er indicaties zijn voor een bijzondere waardevermindering, moet een schatting worden gemaakt van de realiseerbare waarde van het actief. Daarbij is het overigens niet de bedoeling dat bij elke wijziging van de marktrente of rentabiliteitseis op investeringen de realiseerbare waarde opnieuw moet worden berekend. Zo kan een stijging van de marktrente wel invloed hebben op de hoogte van de disconteringsvoet die wordt gebruikt bij de berekening van de bedrijfswaarde, maar kan er tegelijkertijd sprake zijn van een stijging van de toekomstige kasstromen.

Bovendien kan een indicatie dat een actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig is erop wijzen dat de resterende economische levensduur, de afschrijvingsmethode of de restwaarde moet worden herzien zonder dat er tevens een bijzonder waardeverminderingverlies wordt verantwoord.

### 4 Bepalen realiseerbare waarde

Zoals gezegd, moet van een actief de realiseerbare waarde worden bepaald indien er aanwijzingen zijn voor een bijzondere waardevermindering. Dat is ook

het geval wanneer op grond van de regelgeving verplicht moet worden getoetst of er sprake is van een bijzondere waardevermindering zonder dat er aanwijzingen in die richting bestaan. De realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde.

Indien de opbrengstwaarde niet op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld, zal de realiseerbare waarde gelijk zijn aan de bedrijfswaarde. Bij een voorgenomen afstoting van het actief zal de realiseerbare waarde doorgaans gelijk zijn aan de opbrengstwaarde en behoeft geen gedetailleerde berekening van de bedrijfswaarde te worden gemaakt.

#### 4.1 Opbrengstwaarde

Indicaties voor de opbrengstwaarde van een actief zijn achtereenvolgens:

- de prijs vastgelegd in een bindende verkoopovereenkomst tussen terzake goed geïnformeerde, tot een transactie bereid zijnde onafhankelijke partijen, gecorrigeerd voor de bijkomende kosten die direct aan het afstoten van het actief zijn toe te rekenen;
- als een dergelijke overeenkomst niet bestaat maar het actief wordt verhandeld op een actieve markt: de marktprijs verminderd met de kosten van het afstoten;
- als er geen actuele biedprijs beschikbaar is kan de prijs van de meest recente transactie als basis dienen, ervan uitgaande dat er geen belangrijke wijzigingen in de economische omstandigheden zijn opgetreden;
- als er geen bindende verkoopovereenkomst is en er geen actieve markt voor het actief bestaat: de best beschikbare informatie omtrent het bedrag dat een onderneming zou kunnen krijgen onder aftrek van de kosten van het afstoten. Bij de bepaling van dit bedrag wordt kennisgenomen van de uitkomsten van recente transacties in vergelijkbare activa binnen dezelfde branche.

Voorbeelden van kosten van afstoting zijn juridische kosten, kosten van verhuizing en direct toe te rekenen extra kosten om het actief verkoopklaar te maken. Beëindigingsvergoedingen en reorganisatiekosten volgende op het afstoten van het actief zijn dat niet.

#### 4.2 Bedrijfswaarde

De bedrijfswaarde van een actief is de huidige waarde van de verwachte toekomstige kasstromen die voortvloeien uit het gebruik gedurende de resterende economische levensduur van dat actief en uit het afstoten ervan aan het einde van de economische levensduur. Het bepalen van de bedrijfswaarde omvat de volgende stappen:

- het schatten van de toekomstige ingaande en uitgaande kasstromen bij voortgezet gebruik en bij afstoting van het actief;
- het vaststellen van de disconteringsvoet en de toepassing daarvan op de toekomstige kasstromen.

RJ 121 bepaalt dat bij het meten van de bedrijfswaarde (RJ 121.310):

- kasstroomprognoses moeten worden gebaseerd op redelijke en onderbouwde veronderstellingen die de beste schatting van de ondernemingsleiding weerspiegelen van de economische omstandigheden die zullen gelden gedurende de resterende economische levensduur van het actief. Hierbij moet een relatief groot gewicht worden toegekend aan externe informatie;
- kasstroomprognoses moeten worden gebaseerd op de meest recente, door de ondernemingsleiding goedgekeurde budgetten. Prognoses gebaseerd op deze budgetten bestrijken een periode van maximaal vijf jaar, behalve wanneer een langere periode kan worden gerechtvaardigd;
- kasstroomprognoses na de periode die is begrepen in de meest recente budgetten moeten worden geschat door middel van extrapolatie gebruikmakend van een vast of dalend groeicijfer voor latere jaren, tenzij een toenemende groei kan worden gerechtvaardigd. Deze groei kan doorgaans echter niet hoger zijn dan de gemiddelde groeivoet op lange termijn voor de producten, de bedrijfstak, het land of de landen waarin de onderneming actief is, of de markt waarin het actief wordt gebruikt.

De schatting van de nettokasstroom bij het afstoten van het actief aan het einde van zijn economische levensduur is het bedrag dat de onderneming verwacht te ontvangen of te betalen in een zakelijke relatie tussen onafhankelijke, terzake kundige partijen na aftrek van de te verwachten kosten van het afstoten (RJ 121.320).

RJ 121 bepaalt ten aanzien van de disconteringsvoet dat die vóór belasting dient te zijn en dat die zowel de actuele marktrente als de specifieke risico's met betrekking tot het actief weerspiegelt. Om dubbelbetalingen te voorkomen mogen risico's waarmee reeds bij de bepaling van de toekomstige kasstromen rekening is gehouden niet in de disconteringsvoet worden opgenomen (RJ 121.323). De aldus bepaalde disconteringsvoet is vergelijkbaar met de rendementseis die investeerders zouden stellen indien zij een investering overwegen die voor wat betreft omvang van de kasstroom, tijd en risico vergelijkbaar is.

De bepaling van een dergelijke disconteringsvoet is niet eenvoudig. Zoveel mogelijk moet de onderne-

ming zich baseren op percentages gebruikt bij actuele markttransacties. Voor het geval de markt echter geen specifieke disconteringsvoet voor het actief kent, geeft RJ 121 alternatieve methoden om de disconteringsvoet te bepalen. Het doel is zo goed mogelijk een marktwaardering te bepalen van:

- de tijdswaarde van het geld voor de periode tot aan het einde van de economische levensduur van het actief; en
- het risico dat de toekomstige kasstromen afwijken in omvang en tijdstip van de schattingen.

De RJ noemt de volgende disconteringsvoeten die daarbij als uitgangspunt kunnen worden genomen:

- de gewogen gemiddelde vermogenskosten van de onderneming;
- de marginale rentevoet van de onderneming;
- andere markttrentes.

Deze disconteringsvoeten worden zodanig aangepast, dat de specifiek met de geprojecteerde kasstromen verbonden risico's daarin zijn geïncorporeerd en dat de risico's die niet relevant zijn, worden uitgesloten. Hierbij wordt onder meer gekeken naar landenrisico's, valutarisico's en prijsrisico's.

Normaliter zal één enkele disconteringsvoet worden gebruikt voor het schatten van de bedrijfswaarde. Wanneer de bedrijfswaarde echter gevoelig is voor verschillen in risico voor verschillende perioden of voor de rentestructuur, worden meer disconteringsvoeten gebruikt.

## 5 Verantwoorden en terugnemen bijzonder waardeverminderingverlies

Als er sprake is van een bijzondere waardevermindering, dat wil zeggen de realiseerbare waarde van een actief is lager dan de boekwaarde, moet de boekwaarde worden verlaagd tot de realiseerbare waarde. Dit verlies moet als last in de winst- en verliesrekening worden verantwoord, tenzij het actief wordt gewaardeerd tegen actuele waarde. Is dat laatste het geval, dan dient een bijzonder waardeverminderingverlies in principe te worden behandeld als een afname van de herwaarderingsreserve die betrekking heeft op het betrokken actief. De afwaardering noodzaakt tot een herziening van de afschrijvingen op het actief over de resterende economische levensduur. Indien het bedrag van het bijzonder waardeverminderingverlies hoger is dan de boekwaarde, moet worden gezien of een voorziening moet worden gevormd (RJ 121.4). De RJ bepaalt dat indien eenmaal ten aanzien van een vast actief een bijzonder waardeverminderingverlies

is verantwoord, op elke balansdatum moet worden nagegaan of er aanwijzingen bestaan dat het verlies niet meer bestaat of is verminderd (RJ 121.602). Grosso modo wordt de terugnemings van een bijzonder waardeverminderingverlies vastgesteld analoog aan de wijze waarop in het voorgaande de bepaling van het bijzondere waardeverminderingverlies zelf is beschreven.

## 6 Kasstroomgenererende eenheid

Hiervoor is uitgegaan van de bepaling van een bijzondere waardevermindering voor een *individueel* vast actief. Indien dat echter niet mogelijk is, schrijft RJ 121 voor dat de onderneming in plaats daarvan de realiseerbare waarde bepaalt van de zogenaamde kasstroomgenererende eenheid (*cash-generating unit*) waartoe het actief behoort (RJ 121.501). De vaststelling van een eventueel bijzonder waardeverminderingverlies vindt dan plaats op het niveau van de kasstroomgenererende eenheid, waarbij in een volgend stadium toerekening plaatsvindt aan individuele vaste activa.

In deze paragraaf komen achtereenvolgens aan de orde:

- vaststellen van de kasstroomgenererende eenheid waartoe een actief behoort;
- bepalen realiseerbare waarde en boekwaarde van een kasstroomgenererende eenheid;
- verantwoorden en terugnemen van een bijzonder waardeverminderingverlies van een kasstroomgenererende eenheid.

### 6.1 Vaststellen kasstroomgenererende eenheid

De realiseerbare waarde van een individueel actief kan niet worden bepaald indien het actief geen inko-

#### Voorbeeld vaststellen kasstroomgenererende eenheid (gebaseerd op IAS 36.67)

Vervoersbedrijf X is met gemeente Y overeengekomen om vijf buslijnen te exploiteren. De vaste activa (bussen, bushaltes, wachthokjes) kunnen op betrouwbare wijze worden toegerekend aan de individuele buslijnen. Eén buslijn is verlieslatend.

*Vraag:* Vormen de vaste activa per buslijn een kasstroomgenererende eenheid of alle vaste activa voor de vijf buslijnen gezamenlijk?

*Antwoord:* Aangezien het vervoersbedrijf niet de mogelijkheid heeft de verlieslatende buslijn afzonderlijk af te stoten en daarmee de kasstromen van alle buslijnen onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden, vormen de vaste activa van alle buslijnen gezamenlijk één kasstroomgenererende eenheid.

mende kasstroom genereert die in hoge mate losstaat van andere activa. In dat geval moet worden nagegaan tot welke kasstroomgenererende eenheid het actief behoort, dat is de kleinste identificeerbare groep van activa die kasstromen genereert die in hoge mate onafhankelijk zijn van kasstromen van de andere activa of groepen van activa (RJ 121.106).

In een onderneming kan zich de situatie voordoen dat prestaties intern worden aangewend, zoals de levering van halffabrikaten aan een ander onderdeel binnen de onderneming. Of daarbij sprake is van één kasstroomgenererende eenheid of van afzonderlijke eenheden, hangt mede af van de vraag of voor de intern geleverde prestatie ook een zelfstandige actieve markt bestaat. Is dat het geval dan zijn er verschillende kasstroomgenererende eenheden. De marktprijzen zullen dan worden gebruikt bij de bepaling van de bedrijfswaarden van de kasstroomgenererende eenheden (RJ 121.504).

Indien een actieve markt bestaat voor de prestaties die worden voortgebracht door een actief of groep van activa, moet dit actief of deze groep van activa als een kasstroomgenererende eenheid worden beschouwd, ook indien die prestaties geheel of gedeeltelijk intern worden aangewend. Indien dat het geval is, moet de beste schatting van de toekomstige marktprijzen voor de prestaties worden gebruikt:

- bij de bepaling van de bedrijfswaarde van de kasstroomgenererende eenheid zelf, voor het schatten van de toekomstige kasontvangsten die betrekking hebben op het interne gebruik van de prestaties; en
- bij de bepaling van de bedrijfswaarde van andere kasstroomgenererende eenheden, voor het schatten van de toekomstige kasuitgaven die betrekking hebben op het interne gebruik van de prestaties (RJ 121.504).

## **6.2 Bepalen realiseerbare waarde en boekwaarde kasstroomgenererende eenheid**

De realiseerbare waarde van een kasstroomgenererende eenheid wordt op dezelfde wijze bepaald als hiervoor uiteengezet met betrekking tot individuele vaste activa. De bepaling van de boekwaarde van een kasstroomgenererende eenheid moet consistent zijn met de wijze waarop de realiseerbare waarde wordt bepaald (RJ 121.508).

De boekwaarde van een kasstroomgenererende eenheid omvat de boekwaarde van alleen die activa die direct dan wel op redelijk consistente basis kunnen worden toegerekend aan de kasstroomgenererende

eenheid en die de toekomstige geschatte kasontvangsten genereren. Deze boekwaarde omvat niet de boekwaarde van een in de balans opgenomen passiefpost, behalve wanneer de realiseerbare waarde niet kan worden bepaald zonder rekening te houden met deze passiefpost. Dit laatste kan zich voordoen wanneer het afstoten van een kasstroomgenererende eenheid van de kopende partij eist dat die passiefposten overneemt.

Om praktische redenen kan de realiseerbare waarde van een kasstroomgenererende eenheid soms worden bepaald rekening houdend met actiefposten die geen deel uitmaken van de kasstroomgenererende eenheid (bijvoorbeeld debiteuren) en passiefposten die in de jaarrekening zijn opgenomen (bijvoorbeeld crediteuren of voorzieningen). In dergelijke gevallen wordt uit een oogpunt van consistentie de boekwaarde van de kasstroomgenererende eenheid vermeerderd of vermindert met de boekwaarde van deze actief- en passiefposten.

Voor wat betreft de toerekening van activa aan een kasstroomgenererende eenheid kan zich een probleem voordoen met betrekking tot de goodwill en de zogenaamde algemene bedrijfsactiva zoals het hoofdkantoor of automatiseringssystemen. Deze activa genereren niet onafhankelijk van andere activa of groepen van activa een kasstroom. De RJ geeft in RJ 121.514 aanwijzingen hoe hiermee om te gaan, waarbij sprake is van een 'bottom up'- en/of 'top down'-toets.

Bij het toetsen van een kasstroomgenererende eenheid op een bijzondere waardevermindering moet de onderneming vaststellen of er goodwill of algemene bedrijfsactiva die betrekking hebben op deze kasstroomgenererende eenheid zijn verantwoord in de jaarrekening. Indien dat het geval is, moet de ondernemingen de 'bottom up'-toets uitvoeren, dat wil zeggen dat de onderneming:

- vaststelt of de boekwaarde van de goodwill c.q. algemene bedrijfsactiva op redelijke en consistente basis kan worden toegerekend aan de kasstroomgenererende eenheid; en
- vervolgens de realiseerbare waarde van de kasstroomgenererende eenheid vergelijkt met haar boekwaarde (inclusief de boekwaarde van de toerekenbare goodwill of algemene bedrijfsactiva).

Als de onderneming bij het uitvoeren van de 'bottom up'-toets de boekwaarde van de goodwill of algemene bedrijfsactiva niet op een redelijke en consistente wijze aan de kasstroomgenererende eenheid kan toereke-

nen, moet ook nog een ‘top down’-toets worden uitgevoerd, hetgeen wil zeggen dat de onderneming:

- de kleinste kasstroomgenererende eenheid moet bepalen die de te beoordelen kasstroomgenererende eenheid omvat en waaraan de boekwaarde van de goodwill c.q. algemene bedrijfsactiva wel op een redelijke en consistente wijze kan worden toegerekend (de *grotere* kasstroomgenererende eenheid); en
- vervolgens de realiseerbare waarde van de *grotere* kasstroomgenererende eenheid vergelijkt met haar boekwaarde (inclusief de boekwaarde van de toerekenbare goodwill of algemene bedrijfsactiva).

### 6.3 Verantwoorden en terugnemen bijzonder waardeverminderingverlies kasstroomgenererende eenheid

Op grond van RJ 121.520 moet een bijzonder waardeverminderingverlies van een kasstroomgenererende eenheid als volgt worden toegerekend aan de verlaging van de boekwaarden van de activa van die eenheid:

- eerst aan de goodwill die is toegerekend aan de kasstroomgenererende eenheid;
- vervolgens aan de andere activa van die eenheid naar rato van hun boekwaarden.

Bij het toerekenen van een bijzonder waardeverminderingverlies moet de boekwaarde van een actief niet verder worden verlaagd dan tot de hoogste van de opbrengstwaarde (indien te bepalen), de bedrijfswaarde (indien te bepalen) en nihil. Het bedrag van het bijzondere waardeverminderingverlies dat anders aan het actief zou zijn toegerekend, moet naar rato worden toegerekend aan de andere activa van de kasstroomgenererende eenheid (RJ 121.521). De RJ stelt dat uitsluitend een passiefpost moet worden verantwoord voor enig resterend bedrag indien een andere richtlijn dat voorschrijft (RJ 121.522).

RJ 121.613 bepaalt dat de terugnemering in een volgende periode van een bijzonder waardeverminderingverlies van een kasstroomgenererende eenheid eerst naar rato wordt toegerekend aan de individuele activa, niet zijnde goodwill en vervolgens – onder voorwaarden – aan de goodwill. Toerekening aan goodwill is uitsluitend toegestaan indien het bijzondere waardeverminderingverlies was veroorzaakt door een gebeurtenis van buitengewone aard die buiten de beschikkingsmacht van de onderneming valt en het effect van deze gebeurtenis door nieuwe externe gebeurtenissen ongedaan wordt gemaakt (RJ 121.615). Terugneming van een bijzonder waardeverminderingverlies van goodwill als gevolg van een

wijziging in schattingen (bijvoorbeeld verandering van de disconteringsvoet of van het bedrag of tijds- pad van toekomstige kasstromen) is niet toegestaan.

## 7 IFRS 3, ‘Business Combinations’

In maart 2004 heeft de IASB IFRS 3 gepubliceerd op basis waarvan op betaalde goodwill niet meer systematisch mag worden afgeschreven, maar dat in de plaats daarvan ten minste jaarlijks moet worden getoetst of er sprake is van een bijzondere waardevermindering. De publicatie van IFRS 3 is gepaard gegaan met een herziening van IAS 38, ‘Intangible Assets’, en IAS 36, ‘Impairment of Assets’.

In de herziene IAS 38 wordt een onderscheid gemaakt tussen immateriële vaste activa met een eindige en met een onbepaalde economische levensduur. Op immateriële vaste activa met een onbepaalde economische levensduur vindt – evenals dat het geval is bij betaalde goodwill – geen systematische afschrijving plaats, maar moet jaarlijks een impairment-test worden uitgevoerd. De herziene IAS 36 bevat een nadere uitwerking van de impairment-test met betrekking tot goodwill. In de ontwerpstandaard die aan IFRS 3 voorafging, was nog sprake van een impairment-test die veel leek op de vrij gecompliceerde tweestapsmethode die de US GAAP voorschrijven. De IASB heeft uiteindelijk van deze methode afgezien. De herziene IAS 36 verbiedt overigens de terugnemering van een bijzonder waardeverminderingverlies in een volgende periode.

IFRS 3 en de gewijzigde IAS 36 en 38 zijn nog niet in de RJ-richtlijnen geïncorporeerd, waardoor de verschillen tussen de IASB- en Nederlandse regelgeving weer zijn toegenomen.

## 8 Vergelijking IASB-/Nederlandse regelgeving met US GAAP

Zoals onder meer aangegeven door Knoops (2004) en Eeftink, Knoops en Vergoossen (2002) zijn er voor wat betreft de bepaling van bijzondere waardeverminderingen verschillen tussen de IASB- en Nederlandse regelgeving aan de ene en de US GAAP aan de andere kant die grote invloed kunnen hebben op de gepresenteerde winst- en vermogenscijfers. Deze verschillen manifesteren zich met name bij het niveau en de wijze waarop de impairment-test moet worden uitgevoerd. In de Verenigde Staten is de regelgeving ten aanzien van bijzondere waardevermindering verspreid over twee standaarden: Statement of Financial Accounting Standards 142 (SFAS 142), ‘Goodwill and other intangible assets’ en SFAS 144, ‘Impairment or disposal of long-lived assets’. SFAS 142 heeft betrek-

king op goodwill en andere immateriële activa, terwijl SFAS 144 de vaststelling en verwerking van bijzondere waardeverminderingen van andere vaste activa (dat wil zeggen niet zijnde immaterieel van aard) behandelt.

De in SFAS 142 voorgeschreven impairment-test verschilt met de IASB-/Nederlandse regelgeving ten aanzien van het aggregatieniveau waarop de waarde van de goodwill wordt getoetst. Deze toets moet op grond van SFAS 142 plaatsvinden op het niveau van de rapporterende eenheid (*reporting entity*), terwijl de IASB-/Nederlandse regelgeving uitgaat van de kasstroomgenererende eenheid. Dit betekent dat op grond van SFAS 142 de waarde van goodwill op een relatief hoog aggregatieniveau wordt getoetst. Daarbij kan de indeling in rapporterende eenheden samenvallen met de indeling in segmenten ten behoeve van de gesegmenteerde informatieverschaffing, maar veelal zal een onderdeel van een segment als rapporterende eenheid moeten worden aangemerkt. Waar de IASB/RJ streeft naar toerekening aan de kleinste mogelijke groepering van activa, is dit bij de Amerikaanse Financial Accounting Standards Board (FASB) duidelijk niet het geval.

In tegenstelling tot de IASB-/Nederlandse regelgeving schrijft SFAS 142 een tweestapsmethode voor om te bepalen of en in hoeverre er sprake is van een bijzondere waardevermindering van goodwill:

- 1 in de eerste stap wordt de mogelijke aanwezigheid van een bijzondere waardevermindering vastgesteld. Daartoe moet de reële waarde van iedere rapporterende eenheid worden vergeleken met de desbetreffende boekwaarde. Indien de reële waarde van een rapporterende eenheid hoger is dan haar boekwaarde (inclusief goodwill) is er geen sprake van een bijzondere waardevermindering. Indien de reële waarde lager is dan de boekwaarde, moet de tweede stap worden uitgevoerd;
- 2 in de tweede stap wordt de hoogte van de bijzondere waardevermindering bepaald. Daartoe wordt aan de hand van een hypothetische *purchase price allocation* de impliciete reële waarde van de goodwill vastgesteld. De impliciete reële waarde van de goodwill wordt vervolgens vergeleken met de boekwaarde van de goodwill en indien die lager is, moet voor het verschil een bijzondere waardevermindering worden verantwoord.

De verantwoording van een bijzondere waardevermindering op grond van de US GAAP vindt alleen plaats wanneer de som van de toekomstige kasstromen lager is dan die boekwaarde. Het gaat hier dus om een niet-contant gemaakt bedrag dat wordt vergeleken met de boekwaarde. Daarnaast wordt in de

US GAAP gesproken over de reële waarde terwijl in IAS 36 en RJ 271 wordt gerefereerd aan de realiseerbare waarde, zijnde de hoogste van de (directe) opbrengstwaarde en bedrijfswaarde. Ten slotte zij vermeld dat terugneming van in het verleden geboekte bijzondere waardeverminderingen op grond van de US GAAP niet is toegestaan. Zoals hiervoor besproken, is dat volgens de recent herziene IASB-regelgeving eveneens verboden, maar op grond van de huidige Nederlandse regelgeving soms juist verplicht.

## 9 Concluderende opmerkingen

Het is evident dat ondanks de gedetailleerde regelgeving het bepalen van het moment van een bijzondere waardevermindering in voorkomende gevallen subjectief is. Dat geldt nog meer voor het vaststellen van de hoogte van een bijzondere waardevermindering. De subjectiviteit betreft de volgende aspecten:

- inschatting van de toekomstige kasstromen;
- bepaling van de kasstroomgenererende eenheden;
- toerekening van de toekomstige kasstromen aan deze eenheden;
- vaststelling van de disconteringsvoet(en).

De uitkomsten van een impairment-test kunnen in grote mate worden beïnvloed door kleine variaties in de gehanteerde veronderstellingen, schattingen en beslissingen ten aanzien van deze aspecten.

Bovendien moet worden geconstateerd dat er met betrekking tot de vaststelling van bijzondere waardeverminderingen nog behoorlijke verschillen (blijven) bestaan tussen de IASB-regelgeving en de US GAAP. Harmonisatie op dit vlak is dan ook zeer gewenst. Illustratief in dit kader is de jaarrekening 2003 van KPN waarin ook cijfers op basis van de US GAAP zijn opgenomen. Over het boekjaar 2003 is er op basis van de US GAAP sprake van een nettoverlies van € 3,8 miljard, terwijl er op basis van de Nederlandse regelgeving (die is gebaseerd op de IASB-regelgeving) sprake is van een nettowinst van € 2,7 miljard. Dit verschil is grotendeels gerelateerd aan bijzondere waardeverminderingen, in het bijzonder met betrekking tot licenties. Op grond van de US GAAP wordt pas tot een bijzondere waardevermindering overgegaan wanneer de niet-contant gemaakte kasstromen ten aanzien van de licenties lager zijn dan hun boekwaarde, terwijl onder de Nederlandse regelgeving de contant gemaakte kasstromen worden vergeleken met de boekwaarde. Het zal duidelijk zijn dat op grond van laatstgenoemde methodiek eerder tot een bijzondere waardevermindering zal worden overgegaan, hetgeen bij KPN is gebeurd. ■

## Literatuur

- Eeftink, E., C.D. Knoop en R.G.A. Vergoossen, (2002), Goodwill en de 'impairment'-toets, in: J.B. Backhuijs, G.M.H. Mertens en R.G.A. Vergoossen, *Het jaar 2001 verslagen: onderzoek jaarverslaggeving Nederlandse ondernemingen*, Kluwer/Koninklijk NIVRA, pp. 15-52.
- Ernst & Young Accountants, (2003), *Ernst & Young Handboek Jaarrekening 2003*, Rotterdam.
- Financial Accounting Standards Board, (2001), *SFAS No. 142: Goodwill and Other Intangibles Assets*.
- Financial Accounting Standards Board, (2001), *SFAS No. 144: Accounting for the Impairment or Disposal of Long-Lived Assets*.
- International Accounting Standards Board, (2004), *International Financial Reporting Standards IFRS 3: Business combinations*.
- International Accounting Standards Board, (2004), *International Accounting Standards IAS 36 Impairment of assets and IAS 38 Intangible assets* (revised March 2004).
- Knoops, C.D., (2004), Bijzondere waardeverminderingen: mogelijkheden tot resultaatsturing?, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfs-economie*, jg. 78, nr. 1/ 2, januari/februari, pp. 2-4.

## Noot

- 1 Zie het themanummer van het Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie over *fair value accounting*, september 2003.